

OECD Insights

Sustainable Development: Linking Economy, Society, environment

Summary in Slovak

Štúdie OECD

Udržateľný rozvoj: spájame hospodárstvo, spoločnosť a životné prostredie

Zhrnutie v slovenčine

- Výraz „udržateľný rozvoj“ vidíme dnes všade, ale čo vlastne znamená? Ako výroba a spotreba ovplyvňujú udržateľnosť? Globalizácia hospodárstiev jej napomáha, alebo ju naopak brzdí? Môže sa udržateľnosť merať pomocou tradičných nástrojov ekonomickej analýzy? Ako ju môžu jednotlivé vlády, spoločnosti a občania podporiť?
- Táto kniha zo série *Štúdie OECD* sa týmito otázkami zaoberá a uvádza myšlienky, problémy a trendy, ktoré tvarujú naše myslenie, čo sa týka udržateľnosti. Dokazuje, že hoci sa na túto problematiku pozeráme najmä z hľadiska životného prostredia, udržateľnosť je v skutočnosti o využívaní ekonomického rozvoja na to, aby sme vychovali rozumnejšiu spoločnosť a pritom rešpektovali ekosystémy a prírodné zdroje.
- Toto nie je ľahká úloha a keď sa budeme rozhodovať, ako ďalej, či už ako občania alebo vláda, budeme pravdepodobne robiť kompromisy. Štúdia *Udržateľný rozvoj* popisuje tieto problémy a navrhuje čo urobiť, aby sme ich zvládli.

Vedeli ste?

- Každý štvrtý človek v rozvojových krajinách žije v absolútnej chudobe.
- Každoročne sa predá miliarda mobilných telefónov a priemerný používateľ mení svoj telefón raz za 18–24 mesiacov.
- Na výrobu hamburgera sa spotrebuje 2400 litrov vody.

Výraz udržateľný rozvoj si vo svete našiel ohlas koncom 80. rokov minulého storočia, po zverejnení správy *Naša spoločná budúcnosť* (*Our Common Future*), známej aj ako *Brundtlandovej správa*. Tento výsledok práce komisie, ktorú poverila OSN, aby navrhla „globálnu agendu pre zmenu“ v koncepte a praxi vývoja, je správou, ktorá signalizovala potrebu zmeniť naše myslenie a spôsoby života a vládnutia.

Keď hovoríme o udržateľnom rozvoji, treba mať na pamäti dva najdôležitejšie fakty. Po prvé, uvedomenie si, že samotný hospodársky rast svetové problémy nevyrieši: ekonomické, sociálne a environmentálne aspekty akéhokoľvek počinu sú prepojené. Keď budeme brať do úvahy len jeden, povedie nás to k chybnému úsudku a „neudržateľným“ výsledkom. Napríklad, sústredenie sa len na zisk viedlo k sociálnym a environmentálnym škodám, ktoré spoločnosť utrpela dlhodobo. Avšak staranie sa o životné prostredie a poskytovanie služieb, ktoré ľudia potrebujú, závisí aspoň čiastočne od ekonomických zdrojov.

Po druhé, skutočnosť, že udržateľný rozvoj je prepojený s ďalšími faktormi, nás núti k tomu, aby sme koordinovali stratégie a prijímali dobré rozhodnutia bez ohľadu na hranice, či už geografické alebo inštitučné. Problémy sú zriedka problémami len jednej jurisdikcie, napríklad jednej vládnej organizácie alebo jednej časti mesta, a preto si inteligentné riešenie vyžaduje spoluprácu už v rámci fázy, v ktorej sa prijímajú rozhodnutia.

Samotná podstata udržateľného rozvoja si vyžaduje, aby sme brali do úvahy „tri piliere“ *naraz*: spoločnosť, hospodárstvo a životné prostredie. Bez ohľadu na kontext zostáva základná myšlienka rovnaká – ľudia, biotopy a ekonomické systémy sú vzájomne prepojené. Môžeme túto vzájomnú závislosť ignorovať niekoľko rokov alebo desaťročí, ale história nám ukázala, že nás na ňu vždy upozorní nejaká kríza alebo výstraha.

Historický, ekonomický, sociálny a politický kontext každého štátu je jedinečný, ale základné zásady udržateľného rozvoja sa vzťahujú na všetky štáty rovnako. Ekonomický rozvoj je základom, ale samotný rozvoj bez toho, aby sme porozumeli všetkým faktorom, ktoré tiež prispievajú k blahu, nebude chudobu eliminovať udržateľne. Ekonomický rozvoj je vo všeobecnosti vo vzájomnom vzťahu so zlepšovaním kvality života, lepším vzdelaním a priemernou dĺžkou života v jednotlivých štátoch, no nič nám to nenapovie o tom, ako sme taký rozvoj dosiahli; či pretrvá alebo nie; a kto má z neho prospech a na koho sa naopak pozabudlo.

Materiálne a nemateriálne hodnoty

Žijeme v spoločnosti, ktorá sa už dlho sústreďuje na rozvoj a ekonomickú činnosť. Svetový HDP narástol dnes z približne

16 biliónov USD v polovici 70. rokov minulého storočia na viac ako 40 biliónov USD Spoločnosti chrlia čoraz viac produkcie a neustále vynalievajú nové výrobky. Hoci stále existuje chudoba a nedostatok, väčšina obyvateľov štátov OECD užíva takého životného štandardu, ktorý im umožňuje minúť určitú časť z príjmu na tovar a služby iné ako potrava, ubytovanie, oblečenie a ďalšie nevyhnutnosti.

Pripísanie hodnoty veciam, ktoré sme vytlačili zo systémov účtovníctva, zostavovania rozpočtu a meraní, je našou najväčšou výzvou. Nie je však jednoduché pripísať hodnotu napríklad prírodným zdrojom. Pri niektorých zdrojoch, ako sú napríklad lesy, môžeme vypočítavať hodnotu produkcie, pretože drevo sa kupuje a predáva a tak má peňažnú hodnotu. Napriek tomu, ak aj vieme cenu dreva, nič nám to nenapovie o jeho význame pri vyvažovaní emisií CO₂, jeho úlohe pri zachovávaní biodiverzity alebo o jeho spirituálnej či kultúrnej hodnote, ktorú má pre ľudí, ktorých život od neho závisí.

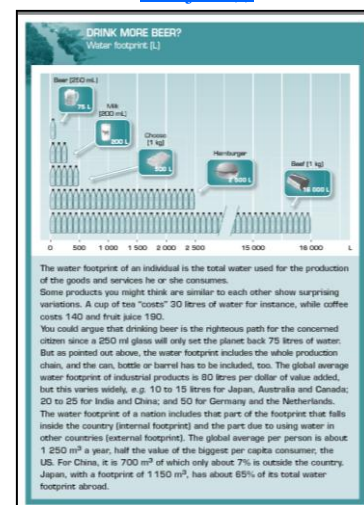
Je nepravdepodobné, že by sa trendy v globálnej produkcii a spotrebe výrazne zmenili. Tovar sa stáva čoraz lacnejším a preváža sa v čoraz väčšom objeme z jedného kraja sveta na druhý. Technológia môže zmierniť niektoré negatívne dopady na udržateľnosť, no zároveň vytvorí ďalšie, a technologický pokrok často predbehne rast spotreby. Pohon áut je dnes napríklad omnoho efektívnejší, ale znečistenie ovzdušia je čoraz väčšie, pretože omnoho viac ľudí vlastní auto.

Skúsenosť nám za posledných niekoľko desiatok rokov ukázala, že dodávanie udržateľných výrobkov na maličký trh so „zelenými“ spotrebiteľmi alebo spotrebiteľmi podporujúcich „spravodlivý obchod“ nestačí na zmenu modelu vo väčšom rozsahu, hoci sa jedná o dôležitý faktor, ktorý výrobcov i spotrebiteľov naviedol novým smerom.

Stále viac ľudí si je vedomých dopadu, ktorý má ich výber na svet okolo nich. Problémy, ktoré sa vzťahujú na neudržateľnú spotrebu – napríklad cena ropy – sa začali konkrétnejšie dotýkať priemerných spotrebiteľov. Následkom toho sa pri nákupe stále viac spotrebiteľov pýta dôležité otázky: koľko odpadu si výroba daného výrobku a jeho obalu vyžiada; koľko vody, energie a iných zdrojov sa na jeho výrobu (a likvidáciu) spotrebuje; a aké sú životné a pracovné podmienky ľudí, ktorý daný výrobok vyrobili.

Výrobcovia navrhujú viac výrobkov, ktoré spotrebiteľov priťahujú svojou estetickou kvalitou alebo jednoduchosťou používania, ako aj svojou environmentálnou a sociálnou udržateľnosťou. Zmeny v spotrebiteľovom povedomí a šírenie udržateľných výrobkov a služieb za posledných niekoľko rokov je naozaj povzbudzujúce. Niektorí kritici a zástupcovia spotrebiteľov právom poukazujú na to, že je to len „bublina“ alebo „ekologické vymývanie mozgov“. Výrobky, ktoré sa tvária, že nepoškodzujú životné prostredie, môžu vyzerat' vlastne úplne inak, ak si pozorne preštudujete ich zloženie alebo celý ich životný cyklus. Skutočnosť, že čoraz viac ľudí a podnikov si to uvedomuje a chce z toho vyťažiť čo najviac, sa odráža v rastúcom hromadnom

Piť viac piva? Vykorišťovanie vodných zdrojov (I)

dopyte po udržateľnosti.

Meranie udržateľnosti: čo máme počítať a kedy?

Na prvý pohľad vyzerá byť meranie udržateľného rozvoja nemožné. Táto problematika je obrovská a veľa ovplyvňuje – klimatické zmeny, starostlivosť o deti, obchodnú etiku, vládne stratégie, spotrebiteľské trendy a pod. Vieme, že udržateľný rozvoj ide ruka v ruku s ekonomickými, sociálnymi a environmentálnymi premennými – všetky sa musia nejako zmerať. Je tu veľa ukazovateľov, od tradičných makroekonomických meraní, ako je napríklad hrubý národný produkt (HNP) a produktivita, až po environmentálne ukazovatele, ako je napríklad spotreba vody a emisie, a sociálne štatistiky, ako je napríklad priemerná dĺžka života a dosiahnuté vzdelanie. Ale ktoré z týchto ukazovateľov sú pre udržateľný rozvoj dôležité?

Tento problém ešte sťažuje skutočnosť, že udržateľný rozvoj nie je len viacozmerný, ale aj dynamický koncept. Kvantifikovať ho si vyžaduje žonglovanie s mnohými parametrami, vrátane časových horizontov. Ekonomické, sociálne a environmentálne javy na seba pôsobia v rôznom rytme. Pozrime sa na ekonómiu: ak plánujete veľký energetický projekt, musíte si ho premyslieť aspoň na nasledujúcich 50 rokov, ak však obchodujete na finančných trhoch, nanosekundy, počas ktorých sa údaje o cene premiestňujú z jednej burzy na druhú, môžu znamenať veľký zisk alebo stratu. Životné prostredie ukazuje, ako sa krok zmeny zrýchlil, napríklad keď ryby z vôd zrazu rýchlo miznú po tom, ako ich celé roky pomaly ubúdalo.

Ďalej musíme mať na pamäti skutočnosť, že udržateľný rozvoj je procesom spájajúcim to, čo sa stalo v minulosti, s tým, čo robíme teraz, čo zase ovplyvňuje možnosti a následky v budúcnosti. Žiadne nové meranie nepredstavuje len čisto štatistickú či technickú záležitosť. Dotýka sa dvoch oblastí, veľmi citlivých pre všetky ľudské spoločnosti: vládnej zodpovednosti a spoločenskej účasti. Meranie pokroku udržateľného rozvoja so spoľahlivými informáciami je kľúčovou zložkou demokratického procesu. Robí vlády zodpovednejšími a ľuďom dáva nástroj na aktívnejšiu účasť pri definovaní a hodnotení cieľov danej stratégie.

Ústrednou myšlienkou udržateľného rozvoja je spojenie blaha súčasnej generácie s blahom budúcich generácií. Za účelom takého spojenia môžeme použiť „kapitálový prístup“, rámec pre meranie udržateľného rozvoja, ktorý funguje na princípe, že udržanie blaha si vyžaduje nahradenie alebo šetrenie bohatstvom v jeho jednotlivých zložkách. Pri tomto modeli predstavuje celkový kapitál spoločnosti päť jednotlivých druhov:

- *finančný kapitál*, akým sú akcie, dlhopisy a vklady v zahraničných menách;

- *produkovaný kapitál*, akým sú stroje, budovy, telekomunikácie a ďalšie druhy infraštruktúry;
- *prirodený kapitál* vo forme prírodných zdrojov, zeme a ekosystémov, ktoré slúžia napríklad na absorpciu odpadu;
- *ľudský kapitál* vo forme vzdelanej a zdravej pracovnej sily;
- *sociálny kapitál* vo forme sociálnych sietí a inštitúcií.

Ak si predstavíme, že tieto rôzne formy kapitálu sú vstupmi do vytvorenia blaha, dokážeme vypočítať národné bohatstvo ako súčet rôznych druhov kapitálu.

Nadvláda neistoty

Médiá často zdôrazňujú rolu korporácií a jednotlivcov v udržateľnom rozvoji, no vlády môžu mať omnoho väčší vplyv ako tie najväčšie nadnárodné spoločnosti. Ich schopnosť ovplyvniť správanie a koordinovať snahu môže na dosahovaní podstatných výsledkov zmeniť všetko. Jedným z najväčších problémov, ktorým vlády čelia, je nájsť tú správnu stratégiu na povzbudenie dobrej výrobnnej a spotrebnej praxe a zabrániť prekrytiu a nestálosti. Presvedčať výrobcov a spotrebiteľov, aby zmenili svoje návyky, nebýva tým najlepším spôsobom, ako sa s týmto problémom porátať, a nestačí to ani na zavedenie veľkej zmeny vo veľkom rozsahu. Jednotliví výrobcovia a spotrebiteľia nie sú dostatočne mocní na to, aby zmenili stav vecí, ani aby podnietili záujem tak urobiť. Vlády majú v tomto obrovskú výhodu, keďže môžu meniť legislatívu a stanovovať predpisy. Jedným z riešení, ktoré majú k dispozícii, je zákonom zakázať výrobky a správanie, ktoré robia viac zlého než dobrého. Toto sa stalo aj s CFC (plynmi používanými v chladničkách a aerosolových sprejoch), ktoré ničili ozónovú vrstvu.

Environmentálne dane („zelené“ dane alebo „ekodane“) a obchodovanie s emisiami tiež môžu byť efektívnymi nástrojmi. Môžu prinútiť znečisťovateľov (či už výrobcov alebo spotrebiteľov), aby vzali do úvahy cenu znečisťovania, a znížiť dopyt po škodlivých výrobkoch. Írska daň z plastových tašiek zavedená v roku 2002 viedla k 90% zníženiu používania plastových tašiek.

Vlády plnia veľa úloh, ktoré môžu prispieť k udržateľnému rozvoju. Pomocou zbierania údajov a analýz, tvorby politiky a koordinácie môžu podporiť a viesť spoločnosť daným smerom. Môžu zabezpečiť, aby ich záujmy jednotlivcov neodvracali od spoločného dobra. Vlády zasahujú aj v prípadoch, ktoré ekonómovia nazývajú „trhovými zlyhaniami“, čiže v situáciách, kedy samotná trhovú silu neprináša tie najúčinnejšie výsledky. A vzhľadom na globálnu povahu mnohých problémov ohľadne udržateľnosti musia jednotlivé štáty spolupracovať na najvyššej úrovni a navrhovať a uplatňovať riešenia. Vlády jednotlivých štátov majú na to moc i kompetencie. Majú aj prostriedky na to, aby zabezpečili uplatňovanie takých rozhodnutí.

Keď hovoríme o úlohe vlády, ľahko nadobudnete dojem, že využitie vládnej moci na zabezpečenie udržateľného rozvoja je len vecou stanovenia cieľov, prijímania opatrení a zriaďovania orgánov, ktoré na to dohliadnu. Nie je to tak. Každý aspekt hospodárstva, spoločnosti a hmotných zdrojov, na ktorých v konečnom dôsledku závisí, ovplyvňuje udržateľnosť. Výsledky závisia od nespočetného množstva interakcií v rôznych časových škálach rôznej závažnosti. Žiadny model, ani ten najobsiahlejší, žiadna obozretnosť, ani tá najprezieravejšia, nám nepovie všetko, čo by sme radi vedeli. Vlády, ktoré sa snažia zaviesť udržateľnosť, si musia poradiť s touto neistotou. Nielen ich ciele, ale aj ich stratégie a nástroje na ich dosiahnutie musia byť udržateľné. Musia byť dostatočne dôsledné, ak chcú dosiahnuť efektivitu, ale aj flexibilné, aby sa dokázali prispôbiť meniacim sa okolnostiam a prioritám. Tvárou v tvár neistote musí byť aj vládna moc udržateľná.

Celú správu možno získať na adrese www.oecd.org/insights .

Toto zhrnutie obsahuje **StatLinks**, službu, ktorou sa odosielajú súbory Excel™ z tlačenej stránky.

© OECD 2008

Toto zhrnutie nie je úradným prekladom OECD.

Rozmnožovanie tohto zhrnutia je povolené iba za predpokladu, že bude uvedené autorské právo OECD a názov originálnej publikácie.

Viacjazyčné zhrnutia sú preloženými výňatkami z publikácií OECD, pôvodne uverejnených v anglickom a francúzskom jazyku.

K dispozícii sú bezplatne v on-line kníhkupectve OECD: www.oecd.org/bookshop/

Viac informácií získate v Divízii autorských práv a prekladov OECD Riaditeľstva verejných záležitostí a komunikácie: rights@oecd.org, fax: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, 75116
Paris, France

Navštívte našu webovú lokalitu www.oecd.org/rights/

